

HOEFBLAD

54^e jaargang nr.3 Zomer 2017

Foto Andries Pen

NATUURVERENIGING

KEN EN GENIET

Hoefblad

ALGEMEEN E-MAILADRES: kenengeniet@home.nl

VOORZITTER

Programmavoorbereiding
Krantenberichten

Christ Grootzwagers

Kamilletuin 6
5103 CB Dongen
tel. 0162-312116
voorzitter@kenengeniet.nl

SECRETARIS

Els Scheepers
Brabantpark 9
5101 ZA Dongen
tel. 06-48825523
secretaris@kenengeniet.nl

PENNINGMEESTER

Rabobank Dongen
IBAN:
NL44 RABO 0111984114
Ledenadministratie

John van Meggelen
Nassastraat 8
4931XE Geertruidenberg
tel.0162-517996
penningmeester@kenengeniet.nl

Programmavoorbereiding

Fia Grootzwagers
Nassastraat 8
4931XE Geertruidenberg
tel.0162-517996
vlinder@kenengeniet.nl

BEZORGING HOEFBLAD

Opgave excursies

Marie-José van Gestel
Hubertusstraat 9
5106 NS Dongen-Vaart
tel. 0162-322316
mjvangestel.burmanje@home.nl

BESTUURSLID

Afgevaardigde
Bijenvereniging
Ambrosius
Tuingroep

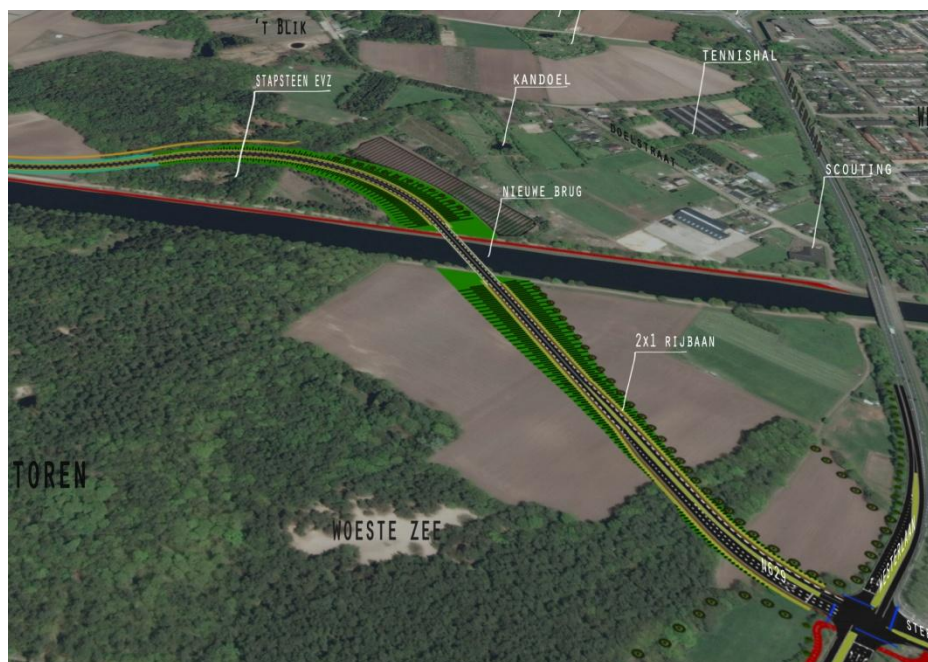
Anton Staps
Dongenseweg 7
5171 NA Kaatsheuvel
tel. 0416-273332
mobiel tel. 06-13402220
amoms@ziggo.nl

BESTUURSPRAATJE

Voor u ligt het Hoefblad van de zomer, natuurlijk weet ik niet wat voor weer het is als u dit leest, hopelijk schijnt het zonnetje en is het 23 graden, precies de goede temperatuur, om iets te ondernemen. Maar of dat daadwerkelijk zo is, ja dat is de vraag, waarop ik bij het typen geen antwoord weet. Wel weet ik haast zeker dat velen van u vakantie zullen hebben, of gaan krijgen, daarom wens ik u allen namens het bestuur een prettige vakantie toe.

Ja in korte tijd is er alweer veel gebeurd, zo is de paardenstal al afgebroken en is men bezig met de voorbereiding tot het plaatsen van de nieuwe units. Er is in ieder geval erg hard gewerkt, alle spullen zijn geplaatst in een opslagcontainer, het asbestdak is verwijderd en de stal op Kandoel gesloopt, allemaal door de inzet van onze tuinwillingers. Hopelijk kunnen we binnen de kortste keren gaan genieten van al dit werk.

Maar er is nog meer heugelijk nieuws, althans voor Natuurtuin Kandoel, in de berichtgeving hebt u het waarschijnlijk al gelezen, de N629 wordt nog eens 75 meter opgeschoven en grenst niet meer aan onze tuin. Zoals het in de plannen staat komt er een bosstrook langs de

weg, zodat deze visueel minder in het zicht komt. Ook het geluid zal door dit bos minder worden. Maar laat ons daar niet teveel op vooruit lopen, er zal nog veel gepraat worden over dit onderwerp. Wij zijn natuurlijk blij, maar anderen zullen hun grondgebied moeten afstaan en dat is nooit leuk. Meer nieuws zult u binnenkort in de weekbladen kunnen lezen.

Het is nu de tijd om eropuit te trekken, er staan weer genoeg tochten op het programma, ga mee wandelen of fietsen, de gidsen doen hun uiterste best het u naar de zin te maken. Maak een keuze uit het grote en afwisselende aanbod. Heerlijk genieten van onze omringende natuur, bezoek ook eens de tuin, hij staat er schitterend bij, luister naar de vogels, zoek naar de vele mooie insecten en ruik de bloemen.

Als we het toch over de tuin hebben, dan toch nog wat negatief nieuws, u hebt het al kunnen lezen in de krant, de lieve jeugd is weer

actief geweest. Een kleine groep verpest het plezier voor anderen, op zich vinden we het niet erg als er eens wat gedronken wordt in onze tuin, als men maar de rommel opruimt. Ook picknicken in ons paradijsje moet naar onze mening kunnen. Maar vernielen van andermans eigendom, het moedwillig opstoken van pallets, stoelen, nestkasten, muizenruiters e.d. ja dat kan niet. Een groep heeft eerst feest gevierd en zijn onder invloed van allerlei middelen behoorlijk tekeer gegaan en lieten ons met de rommel en schade zitten. Als tuinwerkgroep stonden we allen beteuterd te kijken wat er restte op de maandagmorgen, as en troep. We hebben het opgeruimd en zijn aan de slag gegaan, de brandkuil bedoelt voor een gezellig samenzijn is

ondertussen gedempt. En hoe ga je dan verder, we hebben het er diverse keren al over gehad, sluiten we de tuin af, dan treffen we de goedwillende bezoekers, waar we de tuin voor opgezet hebben. Bovendien doen we de poort op slot, dan zoekt men wel een andere weg om in het gebied te komen, ik denk dat we met zijn allen allert moeten blijven op hetgeen er rondom de tuin gebeurd en er het beste van moeten hopen.

Zaterdag 8 juli is er weer een open dag in onze Kandoeltuin, dan bent u van harte welkom, overigens is deze open dag voor iedereen, dus ook mensen die geen lid zijn, mogen onze Natuurtuin Kandoel bezoeken. De open dag wordt samen met de imkervereniging Ambrosius georganiseerd en ook zij zullen diverse dingen laten zien, meer daarover in de pers.

Als u mee gaat is het misschien ook eens leuk om een verslagje te schrijven, we kunnen nog wel wat schrijverstalent gebruiken. Hebt u iets anders waarvan u denkt, dat het interessant is om met de andere leden te delen, kom er gerust mee voor de dag, zodat we een mooi gevuld Hoefblad krijgen.

Christ Grootzwagers (voorzitter)

GORP DE LEIJ 19-02-2017

Met een flinke groep ging het richting Goirle, waar we een gebied van Brabants Landschap zouden bezoeken, Gorp de Leij. Als je van Goirle over de N630 naar Turnhout rijdt, kom je bij een rotonde uit, daar staat de Natuurpoort Roovertsche Leij aangegeven, dan volg je het Gorpsbaantje, een oude postkoetsbaan die uitkomt bij Hilvarenbeek. Zover gingen wij niet, wij stopten bij de parkeerstrook net voor de brug over de Rovertse Leij, een paradijselijke omgeving.

Het Gorpsbaantje vormt de begrenzing van het gebied, aan de Goirlese kant ligt Gorp de Leij en aan de andere kant Gorp en Roover, beide schitterende landgoedjes. Wij liepen richting de Rovertsche Leij, een beek die hier nog redelijk natuurlijk door het landschap slingert. Nu was het een zacht kabbelend beekje, maar vergis u niet, als het veel regent, kan dit in korte tijd een hard stromende beek worden.

Ja als je dan op de brug staat, dan moet een gids wel iets vertellen over de ijsvogel, welke hier soms gezien wordt, helaas wij kwamen hem niet tegen. Het gebied kenmerkt zich door brede zandpaden en lanen, er liggen diverse boerderijen en een heus kasteel.

De brug heet overigens Paradijsbrug, zo genoemd door de schrijver Goropius Becanus, één van de grootste geleerden van die tijd, we spreken dan van de zestiende eeuw. Hij huldigde de theorie dat hier het paradijs gelegen moest hebben en dat Adam en Eva dus Gorps spraken.

Na de brug gingen we linksaf over het pad Gorp en kwamen gelijk al langs enkele mooie boerderijen, vroeger was in één daarvan een klein café. Johannes Goropius Becanus gebruikte later ook de 'Koepel' op 'Gorp' als zijn buitenverblijf, dit was een zogenaamd leenhof. Hij bleek een echte Brabander te zijn, die met liefde over zijn streek, voor hem 'het Paradijs', schreef en sprak.

Onderweg kregen we zicht op het Paradijs, een oude villa, die we in de verte zagen liggen, later zouden we er nog langs af komen. Eerst liepen we nog even naar het Kasteel, daar woonde de Zérézo de Tejada.

Deze baron kocht in 1869 155 ha heide van de gemeente Goirle, van dit bedrag f 7779,50. is 'de nieuwe steenweg' van Goirle naar Poppel gefinancierd. Hij liet ook het jachthuis in 1873 bouwen nu beter bekend als 'het kasteel van Gorp'. Deze Baron van Spaanse afkomst overleed in 1887. Aan de andere kant tegenover het kasteel ligt de Warande, een parkje met in het midden een kleine vijver.

Langs het landgoed af gingen wij naar een andere boerderij de Grote Hoef, alweer zo'n monumentaal gebouw, allemaal met luiken in de kleur van het landgoed. Achter de boerderij ligt een weide, zo liggen er nog tien in het gebied, vaak omsloten door bos. De laan is kenmerkend, zoals je bij vele landgoederen ziet, bestaande uit beuken. De beuk wordt door mij stevast als kindermoordenaar aangeduid, iets wat je in het voorjaar goed kunt waarnemen. Onder de beuk liggen vele beukenootjes, kinderen van de grote beuk, als er nog geen blad aan de boom zit, kunnen deze beukenootjes uitschieten. Vaak zie je dan vele jonge boompjes staan, bestaande uit enkele blaadjes, welke uit kunnen groeien tot monumentale bomen. Maar dan schiet de beuk in het blad en krijgen de jonge boompjes geen licht meer en leggen het af en gaan dood.

De landgoedeigenaren hebben bewust gekozen voor aanplant van beuken langs hun lanen, wetende dat de beuk een dicht bladerdek vormt, zodat er onder de beuk niets wil groeien. Het scheelt enorm aan onderhoud van het zandpad, als deze kaal blijft en berijdbaar, vaak liggen er dan ook nog eens diepe sloten aan de achterzijde van de beuken, ook die vragen minder onderhoud, door het dichte bladerdek, de sloten zorgden ervoor dat het pad droog bleef. Wij zagen er de boomklever, een vogel die haast in elke beukenlaan voor komt en zijn nest in deze bomen maakt.

Het pad was niet in de beste staat, gelukkig werden we door diverse borden daar op geattendeerd, het had er echt niet nat moeten zijn, want dan hadden we problemen gehad.

We liepen langs de weide af richting het Paradijs, een grote villa, verborgen achter het groen.

Nu kwam de beek in het zicht, zomers ligt hij helemaal verscholen achter de varens, nu zagen we hem mooi kronkelen en hadden we nog steeds hoop op de ijsvogel. Het pad ging al slingerend in de richting van Breehees, een klein gehucht. Onderweg zagen we al de fraaie boerderij de Nieuwe Hoef, aan de overzijde van de Roversche Leij.

Zo kwamen we aan de rand van het bos en kregen uitzicht over het landbouwgebied, met het dal van de beek, welke we hier over staken. Het pad werd alsmaar smaller, dus werd er een lange sliert van wandelaars gevormd, zo liepen we vlak langs het water.

Aan het eind van dit pad werden we verrast door een grote groep vinken, welke zich tegoed deden aan de beukenenootjes, een mooi gezicht zo'n grote groep. In een oude boom zagen we een boomkruiper, op

boomkruiper

zoek naar insecten.

We keken over het terras naar "de Nieuwe Hoef". Een spyker, spykarium of tiendhoeve anno 1641, hier werden vroeger de 'tienden' geïnd van de omliggende landerijen. Toen was iedere tiende schoof van de opbrengst van het land voor de landeigenaar. Deze seizoen opbrengsten - oogsten - werden opgeslagen in de Nieuwe Hoef'. Deze hoeve van het langgeveltype met het bakhuis opzij, werd steeds intact gehouden. Thans is er een partyrestaurant in gevestigd. We vervolgden onze wandeling over een brede laan, met aan het eind de voormalige boswacht-

erswoning. In de vorige eeuw lag tegenover deze laan aan het Gorps Baantje een Boerderij, herberg 'het Paradijske'. Het café dat in 1912 door blikseminslag tot aan de grond toe afbrandde, er staat nu een herinneringsbord. We konden terugzien op een bijzondere wandeling, door een gebied met een historische achtergrond. Bij de Natuurpoort Rooversche Leij deden we ons tegoed aan een bakje koffie met voor de meesten wat lekkers.

Wilt u zelf deze wandeling eens lopen dan kunt u gebruik maken van een kaartje dat u kunt downloaden van het internet:
www.natuurpoorten.nl/uploads/media/572794587c618/wandelroute-langs-de-rooversche-leij.pdf. U kunt ook gewoon de nummers volgen van het wandelknooppunt 92, 93, 94, 67, 68 en terug naar 92.

Christ Grootzwagers

HEIDEPARK VREDELUST 5-3-2017

Deze zondagochtend werden we begeleid door Fia Grootzwagers en John van Meggelen, we startten onze wandeling nabij Amarant aan de Bredaseweg in Tilburg.

De landgoederen Heidepark en Vredelust waren landgoederen van rijke textielbaronnen. Heidepark was in het bezit van de familie Straeter en Vredelust van de familie Mutsaerts. Beide landgoederen zijn aangelegd in Engelse landschapsstijl, maar door de opvolging van eigenaren trad er verwaarlozing op. Sinds 1973 is de gemeente Tilburg eigenaar, zij stelden het open voor publiek. Villa Heidepark is zwaar verwaarloosd en staat sinds maart 2013 te koop, met horeca- of woonbestemming.

De laatste tijd is er groot onderhoud gepleegd in dit bijna 85 ha groot gebied, enkele grote en oude beuken zijn gekapt, er was veel achterstallig onderhoud. We steken een historische weg over, de Pompstationsweg, een met kinderkoppen geplaveide weg. Aan het eind van deze weg ligt het waterwinbedrijf Brabant Water.

Al snel kwamen we aan bij de verwaarloosde villa, waarvoor al diverse plannen op stapel hebben gestaan, al diverse keren is de gemeente Tilburg aangespoord iets aan het gebouw te doen. Vanuit dit voorheen prachtige huis keek men uit over een romantische vijver, met een eilandje. Vroeger bestond het gebied uit 2 kleinere landgoederen, allebei aangelegd in de Engelse landgoedstijl. Rhododendrons mogen dan

niet ontbreken, kenmerkend voor de hele landgoederenzone langs de Bredaseweg.

bosuil

Er staan machtige oude bomen, beuken, grove den, Amerikaanse eik, zomereik, acacia, en Berk. Door hun ouderdom hebben ze ook gebreken, bij sommigen zijn er takken uitgewaaid, zo ontstonden holten. Voor de vogelstand is dit uitermate aantrekkelijk, deze bomen bieden een prima nestplaats voor o.a. de bosuil, maar ook voor allerlei spechten en andere holenbroeders.

Onder de naaldbomen die van nature in Nederland en België voorkomen neemt de Grove den, *Pinus sylvestris*, een belangrijke plaats in, vooral omdat de soort veel is aangeplant voor zogenaamd mijnhout. Van nature vestigt de Grove den zich in natte verlagingen in stuifzandgebieden, daar waar de grondwaterspiegel dicht

bij de oppervlakte komt. Grove den herken je aan de twee naalden die bij elkaar op een uitstulping van een twijg staan. Die naalden zijn rond de 5 cm lang. Vrijstaande Grove dennen herken je ook aan de vorm van de kronen. Onder invloed van de overheersende windrichting passen deze zich daaraan aan en krijgen een typische vorm die we van oudsher vliegdend noemen. Ja Fia had zich goed voorbereid en wist ons veel wetenswaardigs te vertellen.

Zo stonden we ook stil bij de acacia, in dit geval een zeer oud exemplaar, de bast van deze boom is heel erg grof en biedt zo bescherming aan de sapstromen van deze mooie boom. Achter de schorst ontstaan bij zulke oude bomen holten, waar veel vogels gebruik van maken om

te nestelen, zoals alle mezensoorten, de boomkruiper, winterkoning enz. Verder ging het richting het zogenaamde Bels Lijntje, een oude spoorwegverbinding, welke plaats heeft gemaakt voor een prachtig fietspad. Maar eerst komen we nog langs een weiland, daar staat aan de rand tegen het bos nog een aantal bijenkasten, waarschijnlijk om te profiteren van de eerst bloeiende bomen, wilgen. In het weiland ligt een poel, welke gegraven is als zogenaamde stapsteen, hier kunnen amfibieën zich huisvesten, zo liggen hier diverse poelen.

Het pad slingert door het bos naar een volgende waterpartij, ook deze is gegraven, het uitgegraven zand heeft men langs het water gegooid, om zo een soort van uitzicht te creëren. Langs de rand groeien biezen, de biezen beschermen oevers, door hun stevigheid kunnen ze tegen het kabbelende water en houden zo de oever vast.

Daar waar op andere plaatsen vaak exoten worden verwijderd, is dit hier niet het geval, soorten als Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers worden hier gedoogd. Zij maken deel uit van de historisch parkomgeving, zo ook de rhododendrons. Vroeger werden deze planten aangeplant in deze parken, deels als verfraaiing, maar ook als be-

schutting, veel landgoedeigenaren jaagden graag en dan is dicht struikgewas een ideale plek om zich te verschuilen. Vaak stonden dergelijke struiken rondom de vijvers, waar men lokeenden

plaatste, om zo wilde eenden te kunnen schieten. Tja poeliers had men toen nog niet zoveel, dus was jacht toen heel normaal.

Het gebied wordt thans onderhouden door de gemeente Tilburg, men voert zogenaamd natuurvolgend bosbeheer uit, dus natuur komt op een hoge plaats. Daarnaast probeert men de cultuurhistorische waarden te behouden, door goed onderhoud van de vijvers, welke regelmatig vrij gezet worden, zodat deze niet dicht kunnen groeien. Verder zijn

de lanen van groot belang, de laanbomen hebben licht en ruimte nodig, dus oprukkend bos wordt waar nodig weg gehaald.

We hoorden en sommigen zagen de grote bonte specht, een roffel en een roep, we keken omhoog en daar zat hij hoog in de boom.

De specht was al duidelijk in de weer met het afbakenen van zijn leefgebied, in de buurt van zijn boomholte.

Onderweg keken we goed uit, want in het gebied komt ook de Siberische grondeekhoorn voor, maar we hadden pech, want we kregen deze niet te zien.

Natuurlijk hebben we nog veel meer gezien en is er door Fia en John van alles verteld, maar wilt u daarvan meer weten, dan moet u gewoon maar eens een keertje meegaan.

Op de terugweg hadden we bij de Moerse Hoeve een stop gemaakt, wat nagepraat en onze gidsen bedankt, graag tot een volgende keer.

Chr. Grootzwagers

VERSLAG ALGEMENE LEDENVERGADERING 8-3-2017

75 personen aanwezig

1. Christ opent de vergadering en heet iedereen welkom. Dit is de 59^e vergadering. Volgend jaar 60 jarig bestaan.
Een terugblik op 2016. Hij bedankt de vrijwilligers en ook de gidsen voor het werk dat ze afgelopen jaar gedaan hebben.

Christ vraagt 'n moment stilte voor de leden die afgelopen jaar overleden zijn.

2. De Notulen van de algemene ledenvergadering 2016 worden voorgelezen en goedgekeurd.
3. Behandeling van de ingekomen stukken. Bericht van verhindering ontvangen van Els Scheepers, Beppie Verhage, Ria en Piet Laurijzen, Pieter Kooiman, Elly Jansen en Annie á Campo
4. Het jaarverslag van 2016 wordt voorgelezen door Fia en goed gekeurd.
5. De penningmeester leest het financiële jaarverslag voor van 2016.
Dhr. Brakké vraagt of de mensen die er niet zijn ook 'n verslag krijgen, dat komt inderdaad in het Hoefblad te staan, het jaarverslag, niet het financieel jaarverslag.
6. De kascontrolecommissie, bestaande uit Leny van de Nieuwenhuizen en Corrie Koreman brengen hun verslag uit, het zag er weer allemaal prima uit. Christ bedankt Leny voor de afgelopen 2 jaar.
7. Benoeming van de kascontrolecommissie 2017, Leo Reijnierse stelt zich beschikbaar voor de volgende 2 jaar.
8. Voorziening in vacatures door aftreden van bestuursleden.
Fia en John zijn aftredend, beiden hebben aangegeven zich wederom beschikbaar te stellen, de aanwezige leden zijn het hier mee eens.
9. Behandeling van de begroting voor het lopende boekjaar.
De begroting van 2017 wordt door John voorgelezen.
Christ vertelt over het nieuwe clubgebouw en vraagt toestemming aan de leden, om over te gaan tot aanschaf van een unitgebouw, omdat het over een bedrag gaat van € 7200,--. De meerderheid is het bij stemming d.m.v. handopsteking, het er mee eens, dus het clubgebouw komt er. Hopelijk komt er een groot bedrag terug door subsidies en andere acties, zoals crowdfunding.

10. Bespreking van de plannen voor het jaar 2017. Het tochten-programma 2017 wordt voorgelezen door Christ
11. Fia leest de lijst met jubilarissen voor en Christ feliciteert de leden die 25 jaar lid zijn ze krijgen een oorkonde en 'n flesje drank. Jeroen Nusselein nam ook nog even het woord met 'n verhaaltje hoe hij 25 jaar geleden zijn eerste tocht begeleide. Jan Vrinten is 50 jaar lid en wordt erelid, hij krijgt een oorkonde en een drankje.
De vlinderwerkgroep olv Fia bestaat 25 jaar. Fia krijgt 'n cadeautje, 2 prachtige vlinders voor aan de muur en ook nog 'n plantje namens de vereniging. Dhr. Brakké vraagt of de vlinderwerkgroep ook iets doet aan waardplanten etc. Christ geeft antwoord wat de vlindergroep zoal doet.
12. Rondvraag.
Leny van de Nieuwenhuizen vraagt, als buurvrouw van de natuurtuin Kandoel, om de heg in de tuin lager te houden, dat was de afspraak, nu is de heg te hoog en komt er te weinig zon in de groentetuin.
Leny en de tuinmensen komen samen in de tuin om dat te regelen, inmiddels is dit afgehandeld.

Dhr. De Wit vraagt om de ratten te bestrijden op de tuin.
Christ zei dat de gemeente geld heeft uitgetrokken om ratten te bestrijden.
13. Christ sluit de vergadering af met nog 'n vraag als iemand leuke tips heeft voor het 60 jarig bestaan.
Hij bedankt de mensen voor hun komst.

HET CHAAMSE BROEK 19-03-2017

Door een fout in de aankondiging van deze tocht in het Hoefblad, was een gedeelte van de deelnemers om 8.00 uur aanwezig en is met Jos op pad gegaan, de anderen hadden de tijd in het oude Hoefblad aangehouden en waren om 8.30 uur pas aanwezig, tja en dan is raad duur, dus werd besloten zelfstandig op pad te gaan. Bij deze een inhoudelijk verslag van de wandeling met Jos.

Ligging

Het gebied Het Chaamse Broek is in beheer bij Natuurmonumenten en is gelegen ten noorden van de weg Ulvenhout – Chaam, ten oosten van het landgoed Valkenberg en ten zuiden

van de buurtschap Klooster. Het beslaat een oppervlakte van 112 ha, en er doorheen is een zgn. laarzenpad aangelegd. Er zijn geen speciale parkeerplaatsen; parkeren kan ondermeer aan het einde van de Kloosterstraat (nabij ingang landgoed Valkenberg) of langs de Dasse-musseweg nabij de brug over de beek. Het gebied ligt in de gemeente Alphen-Chaam.

Algemeen.

Het betreft hier een kleinschalig cultuurlandschap in het dal van de Chaamse beken; en wel de Chaamsche Beek, de Groote of Roode Beek, de Groote Heikantse Beek en de Broekse Beek. Deze beken hebben nog duidelijke meanders. Kenmerkend zijn verder houtwallen, bosjes, oude en recent gegraven poelen en extensief beheerde graslanden. Er staan voorts veel knotwilgen, en ook nog een aantal voor deze streek zo kenmerkende knoteiken. Rond de midden-

loop van deze beken is het verkavelingspatroon van begin 16^e eeuw nog voor een groot deel intact.

Flora.

In vochtige graslanden komen soorten voor als dotterbloem, kruipend zenegroen, echte koekoeksbloem, pinksterbloem en teer guichelheil. In en langs sloten en greppels en in ruige stroken staan bovendien moerasstreepzaad, knolsteenbreek, moesdistel en kleine watereppe, soorten die wijzen op de invloed van zowel diepe als ondiepe kwel.

Fauna.

Broedvogels zijn groene specht, steenuil, roodborsttapuit, patrijs en

patrijs

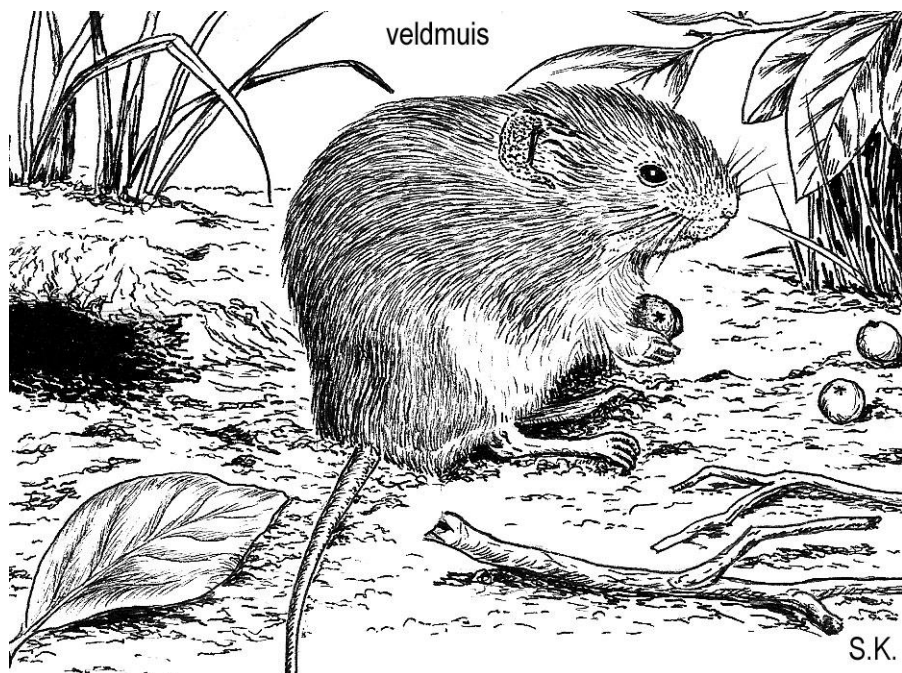

kwartel. Landelijk minder algemene amfibieën zijn kamsalamander en

alpenwatersalamander, deze alpensalamander hebben we tijdens de wandeling gezien. In de beken zwemt het wettelijk beschermde bierm-pje. Langs de middenloop wordt het kleinschalige karakter behouden en versterkt, langs de benedenloop wordt door middel van extensieve begrazing een half-open landschap gecreëerd.

Jos van Dongen

DE VELDMUIS

Muis en rat behoren tot dezelfde familie. Het zijn kleine tot vrij grote knaagdieren met een spitse snuit, een gespleten bovenlip en een tamelijk lange "blote" staart. Hun leefwijze is voornamelijk nachtelijk. In onze streken is van de zoogdieren de veldmuis het talrijkst. Overal kun je hem tegenkomen, in alle soorten cultuurgebieden, weilanden en dan het liefst met kort gras, wegbermen, spoordijken, boomgaarden, parken, tuinen en lichte bosgebieden; kortom: hij ontbreekt vrijwel nergens.

De veldmuis heeft een lengte van 8 1/2 tot 12 cm met een staart van 3 1/2 tot 4 1/2 cm. De kortharige pels is erg variabel van kleur; één en ander is afhankelijk van zijn leefgebied en leeftijd. De veldmuis heeft erg korte, lichtgrijze pootjes, zodat de buik van het dier bijna over de grond schuift, maar niettemin kunnen ze verbazend snel lopen, waarbij 't wel geregeld "hollen en stilstaan" is. De veldmuis is een sociaal dier, dat in kolonies leeft. Ondergronds leggen ze, op betrekkelijk geringe diepte, wijdvertakte gangenstelsels aan. Deze staan in verbinding met voorraadkamer en hollen waarin zich nesten bevinden; min of meer vergelijkbaar met het gangenstelsel van een mol. Vele van de gangen leiden naar de oppervlakte (men heeft op één vierkantenmeter

grasland weleens 60 muizengaten geteld!), waar ze samenkomen met talloze looppaadjes, die in het gras of andere vegetatie zijn geknaagd en door het vele gebruik zijn aangestampt.

In de winter vlechten ze van gras en mos gangen onder de sneeuw.

Als na het invallen van de dooi de sneeuw is weggesmolten, blijven de paadjes toch zichtbaar.

Niet zelden zijn de ondergrondse gangen zó talrijk, dat de grasmat er flink van te lijden heeft. Soms verdorren grote plekken.

De looppaadjes leiden vaak van de ondergrondse tunneltjes naar de voedselplaatsen; niet zelden op flinke afstanden.

Het is algemeen bekend dat de veldmuis zich uitermate snel kan vermenigvuldigen. Ze zijn dan ook verbazingwekkend vroeg rijp. Het is aangetoond dat wijfjes, die slechts 13 dagen oud zijn, al bevrucht kunnen worden. Dit houdt in dat wijfjes van 4, 5 weken oud al voor de eerste keer jongen ter wereld kunnen brengen. Ja, één wijfje kan zich na 15 maanden vermeerderd heb tot een familie van wel 500 directe of indirecte nakomelingen. Als de omstandigheden gunstig zijn, kan 't dan op sommige plaatsen ook letterlijk krioelen van de veldmuizen en kan men met recht spreken van muizenplagen.

Daar deze muis een vegetariër is, kan hij in het veld grote schade aanrichten. Aan de andere kant vormt hij een zeer geschikte voedselbron voor allerlei roofvogels. Vooral voor de uilen staat hij bovenaan op 't menu. Vandaar dat er in muizenrijke jaren ook meer uilen geboren worden; dat is nou echt puur natuur.

Veldmuizenplaag

De populatieontwikkeling van de veldmuis kent een cyclus van gemiddeld drie jaar. Een muizenplaag kan zich voordoen als de piek van de cyclus samenvalt met ideale omstandigheden voor de veldmuis (droog voorjaar, zacht najaar, zachte winter). Na de piek stort de populatie meestal weer in door voedselgebrek, kou, stress en predatie. De veldmuizenplaag van winter 2014-2015 in Friesland veroorzaakte veel schade voor de betrokken boeren en haalde het landelijke nieuws. Er is nog geen bruikbare aanpak om deze muizenplagen helemaal te voorkomen. Roofvogels en andere predatoren kunnen wel de groei van veldmuizenpopulaties in het voorjaar temperen. De plaag zorgde voor een topjaar voor het aantal ransuilen in de provincie Friesland. In de winter 2014-2015 werden er 1799 geteld, tegen 749 in de voorgaande winter.

Christ Grootzwagers-

PROGRAMMA

Zondag 28 mei: Autotocht van een halve dag naar het Winkelsbroek bij Turnhout, dit betreft een laarzenpad, dus dicht en hoog schoeisel of laarzen wordt aangeraden. Bij de Grote Kaliebeek ligt een moerassig laagveengebied, waar vroeger turf werd gestoken en hakhoutcultuur toegepast. Na tien jaar natuurbeheer kan je er opnieuw verschillende vogelsoorten spotten, waaronder blauwborst, kleine karekiet, wintertaling, zomertaling en roerdomp. Jos van Dongen is onze gids. Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 23 mei.

Vrijdag 16 juni: Avondtocht, midzomertocht naar Hondsdonk bij Chaam. Het gebied met loof- en naalddhout, akkers, weilanden, houtwallen en beuken- en eikenlanen. Hondsdonk heeft droge en drassige gronden en er stromen twee beken door: de Chaamse beek en de Grote of Rode beek. Er komen veel vogelsoorten voor: tal van zangvogels, roofvogels, water- en weidevogels. Toon Thielen begeleidt ons door dit landschap. Vertrek 19.00 uur, opgeven voor dinsdag 13 juni.

Zondag 25 juni: Autotocht van een halve dag naar het Sniijdersbroek bij Chaam. Wandelen langs geneeskrachtige kruiden rond de Chaamse beken.

Tijdens deze wandeling wordt er aandacht besteed aan de geneeskrachtige werking van alledaagse (on)kruiden, die we langs het pad tegenkomen. Wat heb je van de plant nodig (wortel, blad, bloem), hoe verzamel je deze ingrediënten, en hoe bereid je hiermee een zalf? Marian en Jeroen Nusslein zijn onze gidsen voor deze ochtend. Vertrek 8.00 uur, opgeven voor dinsdag 20 juni.

Zaterdag 8 juli: Fietstocht vanuit Dongen, waarbij we weer een hele dag kunnen genieten van de Brabantse natuur. De fietsgidsengroep laat u de mooiste plekjes zien. Halverwege de dag zal er aangelegd worden voor de lunch. De wind bepaalt waar we heen gaan, dus met de wind in de rug en de blik op oneindig.

Vertrek 9.30 uur, opgeven voor dinsdag 4 juli.

Vrijdag 21 juli: Autotocht naar Huis ter Heide, let op in de avond. Christ Grootzwagers neemt u mee naar dit mooie gebied, juist als de avond valt. We gaan op zoek naar de ree, de reebok is in deze tijd actief, om zijn vrouwtjes bij elkaar te verzamelen, de reeënbronsttijd. In stilte zullen we deze wandeling lopen, andere jaren altijd succesvol, maar ook vandaag zullen we het af moeten wachten. Vertrek 19.30 uur, opgegeven voor dinsdag 18 juli.

Zondag 6 augustus: Autotocht van een halve dag, deze keer naar Kasterlee naar het gebied met de mooie naam de Tikkebroeken. Door dit gebied kronkelt de Rode loop. Uniek aan de Tikkebroeken is de overgang van de arme heidegronden naar vochtige heide over gagelstruwelen. Bijzondere planten die voorkomen in het natuurreservaat, zijn kleine en ronde zonnedauw, moeraswolfsklauw, koningsvaren, wateraardbei en waterviolier. Jos van Dongen weet er veel over te vertellen, vergeet niet uw laarzen of hoge waterdichte schoenen. Vertrek 8.00 uur, opgegeven voor dinsdag 1 augustus.

Zondag 20 augustus: Deze tocht **start bij Natuurtuin Kandoel**, we gaan met Beppie Verhage de zandpaden van Dongen ontdekken, natuurlijk wordt daarbij Natuurtuin Kandoel aangedaan en komen we langs het kanaal. Laat u verrassen op deze bijzondere wandeling in onze eigen omgeving. Vertrek 8.30 uur bij Kandoel, opgegeven voor dinsdag 15 augustus.

Zaterdag 2 september: Dagfietstocht vanuit Dongen, de fietsgidsen steken een natte vinger in de lucht en kijken vanuit welke richting de wind waait en vertrekken dan voor een fraaie fietstocht met de wind in de rug. Waarheen dat blijft altijd een verrassing, maar één ding staat vast u gaat genieten van de natuur, op de mooiste paden in onze provincie. Deze keer moet u zelf uw lunch meenemen voor tussen de middag. Vertrek 9.30 uur, opgegeven voor dinsdag 29 augustus.

Zaterdag 16 september: Bustocht naar Limburg, naar De Hamert en het Leudal, beide zijn bijzondere natuurgebieden, met erg veel afwisseling, zo liggen op de Hamert uitgestrekte heidevelden, met mooie uitzichten. Het Leudal is gevormd door de beek de Leu, deze slingert hier mooi door het landschap, omzoomd door varens. Meer hierover in het volgend Hoefblad. Vertrek 8.00 uur, opgegeven voor dinsdag 5 september.

OPGEVEN VOOR DEZE EXCURSIES KUNT U BIJ:

Ad en Lenie Leeggangers, Roeloff van Dalemstaat 50,
tel. 0162-313858

En bij:

Marie-José van Gestel, Hubertusstraat 9, tel. 0162-322316

Of (mobiel) 06-10120230

Of via e-mail: mjvangestel.burmanje@home.nl

Wie zich via e-mail opgeeft bij Marie-José krijgt altijd een bevestiging toegestuurd. Indien dit niet het geval is, mogelijk door vakantie, dan graag alsnog bellen naar Ad en Lenie.

Leden en niet-leden, die zich eenmaal hebben opgegeven voor één van de tochten van Ken en Geniet, dienen de aan deze tocht verbonden kosten te voldoen. Dit geldt ook als men door omstandigheden niet met deze tocht mee kan gaan, tenzij een ander de plaats van hem/haar overneemt.

MEDEDELINGEN

Als nieuw lid heten we van harte welkom:

Dhr Johan van Gool; Geer 38; Dongen

Dhr. Hans van der Linden; Planetenstraat 12; Dongen

Mevr. Lian van Vorstenbosch; Sluisweg 44A; Dongen

Dhr. Jan de Jonge; Theo van Delftstraat 8; Raamsdonksveer

Dhr. Piet van Beijsterveldt; Frans Halsstraat 86; Dongen

Dhr. Jurrian van Irsel; Villa Waterviolier 13; Waalwijk.

Mevr. Julia Akkermans; Duikerstraat 27; 5103N Dongen.

Mevr. Christin Rompa; Kard. Van Rossumstraat 27; Dongen.

LIDMAATSCHAP "KEN EN GENIET":

De CONTRIBUTIE bedraagt voor leden € 17, - per jaar.

Bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar wordt € 1,50 per maand berekend.

Jeugdleden (14-16 jaar), huisgenoten en 65-plussers betalen € 15 - per jaar; bij het aangaan van het lidmaatschap in de loop van het jaar betalen zij € 1,50 per maand.

De minimum donatie voor begunstigers bedraagt € 15, - per jaar, wanneer zij het verenigings tijdschrift wensen te ontvangen.

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN:

Uilenwerkgroep:

uil@kenengeniet.nl

Thieu Verharen

Stevenshof 13, 's Gravenmoer

Tel. 0162-315480

Nestkasten verkoop:

Ad Leeggangers

Roeloff van Dalemstraat 50,

Dongen

Tel. 0162-313858

Vogelwerkgroep:

Nestkastencoordinator

vogel@kenengeniet.nl

Leo Reijnierse

Kard.v.Rossumstraat 52, Dongen

Tel. 0162-316475

Vlinderwerkgroep:

vlinder@kenengeniet.nl

Fia Grootzwagers

Nassastraat 8

4931XE Geertruidenberg

tel.0162-517996

Natuurtuin Kandoel:

Peter Verschure

Groenstraat 11a, Dongen

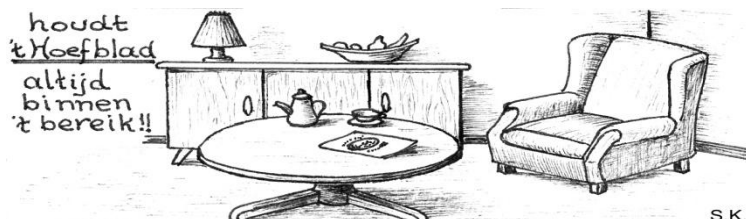
Tel. 0162-313297

Kopij voor het volgende Hoefblad kunt u inleveren vóór **1 augustus** bij het redactieadres: Christ Grootzwagers, Kamiletuin 6, 5103CB te Dongen. Ook is het mogelijk uw kopij via e-mail te versturen, **GRAAG ALS BIJLAGE VERZENDEN, WORD BESTAND, lettertype arial 11 en foto's als jpeg bestand.**

Het e-mail adres is: **hoefblad@kenengeniet.nl**

Redactie: Jos van Dongen, Sjef Kerkhofs, Leo Reijnierse, Hanny Oerlemans en Christ Grootzwagers

Zoals altijd zijn de tekeningen weer gemaakt door Sjef Kerkhofs

8 april 2017 - Oeverlanden Hollands Diep, Strijensas

Zuid-Hollands Landschap

Zaterdagmorgen 8 april om 06.30 uur verzamelden zich 13 vogelwerkgroepleden op de parkeerplaats bij de Salamander. Het was nog maar net licht, een beetje fris en licht bewolkt. De vorige excursie naar de Malpie hadden we door de weersomstandigheden moeten afgelasten en nu gaven de weersberichten aan dat de mogelijkheid van grondmist aanwezig was. Vol goede moed gingen we op stap naar de Oeverlanden Hollands Diep, een nieuw natuurgebied bij Strijensas.

In het aan Strijensas grenzende gebied "Oeverlanden Hollands Diep" werden tot 2005 nog aardappels en bieten verbouwd. Maar sinds 2006 behoren de Sasseplaat, Zeehondenplaat, Albert-, Pieters en Leendertspolder (voormalige ALP-polder), Hoogezandse Gorzen en Oosterse Bekade Gorzen tot het Deltanatuurgebied.

Oeverlanden Hollands Diep was één van de eerste schakels in het grootschalig herstel van de oevers tussen de Biesbosch en de Haringvlietstuinen. Oeverlanden Hollands Diep staat in open verbinding met het Hollands Diep. Net als zijn grote broer de Biesbosch, is ook het gebied Oeverlanden Hollands Diep een zoetwatergetijdengebied. De Oeverlanden strekken zich uit in het zuidoosten van Zuid-Holland, van Numansdorp tot Strijensas. Hier vind je ongerepte natuur, met verruigde rietlanden, open water, geulen en kreken, buitendijkse natuur en wilgenbossen en met eb en vloed dus, wat zeldzaam is op zoet water.

Heel bijzonder aan de Oeverlanden Hollands Diep zijn de doorgeschoten grienden: vochtige akkers waar wilgen worden verbouwd. Tot halverwege de jaren zestig van de vorige eeuw werd er volop griendhout geoogst. Na 1965 bleek de teelt niet meer rendabel en verwilderden de grienden. Op de Esscheplaat staan twee oude griendketen die herinneren aan de periode dat de grienden nog werden gehakt. De grienden zijn na bijna vijftig jaar doorgeschoten tot opgaand wilgenbos met

veel dood hout. Voor bosuilen, havik, grote bonte spechten en boomklevers is het er goed toeven.

Aangekomen op de parkeerplaats bij het gebied was het zicht goed, licht bewolkt en een fris briesje. Maar wat ons de eerste minuten overkwam was verbazend. Vlak voor ons in de rietkragen vloog een koppel blauwe kiekendieven met nestmateriaal, een prachtig gezicht zo dichtbij. En de cetti's zanger floot het hoogste lied maar liet zich niet zien, de blauwborst daarentegen liet zijn gezang horen en vloog af en toe op uit het riet zodat we hem goed konden zien. We hebben hier ruim tien minuten staan genieten van de vele vogelsoorten, in volgorde van opkomst; winterkoning, wilde eend, fazant, fitis, nijlgans, rietzanger, houtduif, grauwe gans, tjiftjaf, kleine karekiet en koolmees.

We zijn uiteindelijk toch maar op pad gegaan, al hadden sommige van ons hier wel hun stoeltje willen weg zetten en genieten van al het moois. Aan deze zijde van de Sasseplaat zagen we o.a. de blauwe reiger en de grote zilvereiger overvliegen, hoorden we de groene specht en zagen we de grote bonte specht, merel, spreeuw, zwartkop, vink en meerkoet. Plotseling het geratel van de snor of was het nu toch de sprinkhaanzanger.

Thieu en Kees vergeleken de geluiden via de app op hun telefoon en beide heren hadden gelijk, het was de sprinkhaanzanger. In de verte werd ook de koekoek gehoord, voor velen van ons de eerste dit jaar.

Intussen aangekomen bij het eerste bruggetje, we zijn dan al ruim een half uur op pad en hebben net 500 meter gelopen, zagen we aan de overzijde bevervraatsporen. In dit gedeelte van de ALP-polder zagen we aalscholver, lepelaar en baltsende futen, wintertaling, kuifeend, smient, krakeend en slobbeend. allen in grote getale aanwezig.

In het nu volgende half uur liepen we naar de uitkijktoren van waar we een mooi uitzicht hadden over het gebied. Op de wateren rondom ons heen zagen we; kokmeeuwen, zilvermeeuwen, kleine mantelmeeuwen, grutto's, knob-

belzwaan, grote Canadese ganzen, dodaars, kluten, tureluurs, scholteksters, kieviten, vloog een witte kwikstaart op, zagen we onze eerste boerenzwaluwen dit jaar, maar ook de graspieper was aanwezig.

Het bleef genieten en als je met de scoop nog eens goed het gebied nakeek zag je nog meerdere soorten voorbij komen zoals in dit geval met de pijlstaarten. Onderweg naar de pauzeplaats hoorden we nog de boomkruiper en de heggenmus. Aangekomen bij de pauzeplaats met de toepasselijke naam bij de stenen zit-elementen;"Boter, Kaas en

Eieren", namen we even de tijd voor een bakske en een bammetje. Het was intussen al half tien en we hadden een afstand afgelegd van ongeveer twee kilometer, een vogelaarsgemiddelde van 1 km/uur, maar wat hebben we al veel soorten gezien.

Nadat we van een koffiepauze van een half uurtje genoten hadden, intussen liet het zonnetje zich ook al goed zien, trokken we weer verder en zagen we langs de Esscheplaat nog een boomklever, kluut en tureluur.

Aan de noordkant van de plaat van het land van Essche zag Kees nog een paar watervogels die we niet goed konden thuisbrengen. Na een aantal soorten uitgesloten te hebben kwamen we toch uit op een tweetal vrouwelijke kemphanen. In de steile oeverwand van het water za-

kemphaan

gen we vele oeverzwaluwen de hopen in en uit vliegen. Aangekomen aan de overkant liepen we via het fietspad in een uurtje terug naar de parkeerplaats. Onderweg nog de volgende waarnemingen; torenvalk, ekster, cetti's zanger, rietgors, buizerd, putters, fazant, graspiepers, kauw, stormmeeuw, watersnip opvliegend en nog een tjiftjaf. Op het gras langs de fietspad liepen ook nog vele schapen, we telden 40 lammeren bij 36 ouderdieren.

Op de parkeerplaats aangekomen besloten we bij restaurant "de Batterij" aan de jachthaven van Strijensas nog een kopje koffie met appelgebak en slagroom te nemen en zo deze mooie excursie af te sluiten.

Als we de totalen bekijken denk ik dat we een record aantal waarnemingen hebben deze morgen met 62 waargenomen vogelsoorten. Eenieder dank voor de gezelligheid en voor zijn of haar inbreng, tot de volgende.

Leo Reijnierse, coördinator VWG Ken en Geniet

DE KAMPINA RONDOM DE HUISVENNEN 16-4-2017

Deze ochtend wandelden we langs de mooie vennen van de Kampina, dat was alweer een hele tijd geleden, dus voor verschillende mensen een nieuw gebied. Gestart werd er bij het parkeerterrein aan de Roond, tussen Haaren en Boxtel.

We gingen op ontdekkingstocht naar, uitgestrekte heidevelden en vennen en genoten van rust en ruimte op de Kampina. Vooral bij de Huisvennenroute heb je na bijna elke bocht weer een ander uitzicht. Het landschap wisselt bos naar open heide en van vennen naar stuifzandheuvelds. We speurden op het water naar vogels zoals de dod-aars, futen en ganzen.

Dieren en planten

Er leven honderden soorten dieren en planten op de Kampina, wat denk je van de vele blauwe bosbessen en de mooie heide. We zochten naar zonnedauw: een zeldzaam vleesetend plantje! Het rozegelge plantje eet kleine insecten die afkomen op de geur en vast blijven

plakken aan de kleverige druppels.

Bijzondere dieren die hier in het landschap leven zijn: reeën, de nachtzwaluw, de spotvogel, de knalgele wielewaal, roodborsttapuit en levendbarende hagedis, helaas hadden we niet het geluk deze te zien. Voor ons lag het Kogelvangersven. In de 18de eeuw oefende de gen-

darmerie hier haar schietkunsten, door over het ven in de zandwallen te schieten. Net als de andere nabijgelegen vennen wordt het Kogelvangersven door regenwater gevoed. Hierdoor zijn de vennen voedselarm en groeien er kenmerkende planten zoals zonnedaauw, lavendelheide en veenbes. Natuurmonumenten wil in dit door naaldbomen dichtgroeïende gebied stuifzand en heide weer een kans geven. Daarom zagen we dat ze aan de andere kant van het Kogelvangersven een aantal bomen gekapt hebben. De wind krijgt hier weer vrij spel, dit konden we zelf ervaren. Hierdoor groeit het gebied niet meer dicht en wordt de natuur hier aantrekkelijker voor de heide en bijvoorbeeld de nachtzwaluw en zandbij

De wind heeft vrij spel

Op dit punt heeft Natuurmonumenten enkele jaren geleden veel bos weggehaald. Daarnet hadden we het al over de wind die vrij spel heeft. Hier is ook iets anders aan de hand.

Door de oevers vrij te maken, is er weer ruimte voor vochtige heide met bijzondere planten als zonnedaauw, veenpluis en dopheide.

We wandelden hierna langs het Groot Huisven, één van de waardevolste vennen van Kampina. Het ven maakt deel uit van de Huisvennen die vroeger eigendom waren van de 'Heeren van Boxtel'.

Langs de oevers groeit een zeldzame heidesoort: lavendelheide. Over het ven kun je zomers libellen zien, zoals de viervlek, het lantaarntje en de zeldzame witsnuitlibel, nu was het daarvoor nog te vroeg.

Natte Natuurparel

Rechts van het pad zagen we een grote open vlakte. Eind 2013 stond hier nog ongeveer 9 hectare naaldbos.

Door verdroging in het gebied kunnen veel bijzondere planten niet

KLOKJESGENTIAAN

overleven. Daarom hebben ze een deel van het naaldbos gekapt. Naaldbomen verdampen namelijk 30 tot 50% van het regenwater.

Nu kan het grondwaterpeil weer stijgen, waardoor het in de oevers van de vennen aan het oppervlak kan komen. Planten als gewone dopheide en klokjesgentiaan krijgen nu weer een kans. Op de kapvlakte komt struikheide en daarnaast zullen broedvogels als de nachtzwaluw en boomleeuwerik geschikte broedlocaties kunnen vinden.

De kap van het naaldbos op deze locaties was één van de maatregelen die in samenwerking met Waterschap De Dommel is uitgevoerd in het kader van de Natte Natuurparel Kampina. Natte natuurparels zijn belangrijke natte natuurgebieden, die hoge en bijzondere natuurwaarden kennen. Deze natuurgebieden zijn vooral afhankelijk van een goede aanvoer van water.

Zicht over de hei

We liepen naar boven de uitkijkheuvel op. Je kijkt dan uit over het Groot Huisven. Een hoogveengebied met bijzondere veenmossen en veenpluis. We speurden het water af naar vogels als kuifeend en dodaars. Boven ons hoofd zat zowaar een tapuit, welke door menig fotograaf vast gelegd werd. Een mooie plek voor de koffiepauze, we genoten vanaf het bankje.

Het heidegebied verder naar rechts, werd honderden jaren lang begraasd door meerdere schaapskuddes. Veel heide werd later met bos beplant, maar de kern van dit heidegebied bleef bebossing bespaard. Het werd al in 1924 door Natuurmonumenten verworven.

IJslanders en Fransen

Een groot deel van de heide en het bos wordt begraasd door IJslandse paarden en runderen, de runderen zagen we niet, wel de paarden.

gekraagde roodstaart

De runderen bestaan uit Blonde d'Aquitanes, een Frans runderras en Brandrode runderen, een zeldzaam huisdierras. Gezamenlijk zorgen de grazers voor een natuurlijk evenwicht in het bos en op de heide. Grassen en jonge boompjes krijgen geen kans om alles te overwoekeren en de heidebegroeiing kan zich zo goed ontwikkelen en dat was op dit gedeelte goed te zien.

Meeuwen en Flesven

We liepen weer verder en kwamen zo bij het vogelkijkscherm en keken uit over het Meeuwenven. De naam laat zich makkelijk verklaren, al is de meeuwenkolonie al jaren

geleden vertrokken. Enkelen van onze groep zagen hier de gekraagde roodstaart, welke zich snel uit de voeten maakte.

De naam van het volgende ven was moeilijker te verklaren, het Flesven. Het woord fles is net zoals het woord fleas of flaes, afgeleid van het Franse woord Flache. Dat verwijst naar leemlagen aan de oppervlakte, waarmee boeren bodems en muren van hun stallen konden afdekken. Vennen met zulke leemlagen kregen de naam Flacheven, dat later verbasterde tot Flesven. Vroeger kon je er langs af lopen, nu is de route verlegd, om rust op het ven te garanderen. Nu liepen we er met een grote bocht omheen.

Dood hout

Op verschillende plekken in het bos wordt monotoon productiebos omgevormd tot gevari-eerder en natuurlijker bos. Naaldbomen worden geleidelijk verwijderd, zodat de zon de bodem kan beschijnen. Nieuwe planten, struiken en bomen kunnen zo ontkiemen en er ontstaat meer schuil- en nestgelegenheid voor dieren.

Dode bomen laat Natuurmonumenten zoveel mogelijk liggen of staan. Al rottend bieden die voeding en beschutting aan de dieren en planten van het bos: van paddenstoelen tot allerlei insecten, vleermuizen en spechten!

Groene Bergen

Aan de rechterkant doemden de 'Groene Bergen' op. Ze zijn na de laatste IJstijd ontstaan door verstuiving. Later zijn ze beplant met bomen om verstuiving zoveel mogelijk tegen te gaan. Het stuivende zand vormde een bedreiging voor het boerenland in de omgeving. Ook deze hebben we even beklommen en dat na zo'n stevige wandeling.

Bosmieren

Langs het pad zagen we veel mierenhopen. De rode bosmieren die hier wonen zijn een geliefd hapje voor groene spechten. Gaaien, maar ook andere vogels laten de mieren vaak met opzet door hun verenpak lopen. Het mierenzuur doodt de luizen en vlooiën tussen hun veren. Op het weiland langs de pad zagen we heel mooi toch nog een ree, dat is altijd mooi meegenomen.

Verzetsmonument

Bij de parkeerplaats besloten we nog langs het verzetsmonument te lopen, we waren nog aan de vroege kant, ons aanlegadres zou pas om 12.00 uur open gaan, Door een naviga-tiefout landden hier op 17

september 1944 geallieerde zweefvliegtuigen in vijandelijk gebied. De militairen van de Amerikaanse en Britse luchtmacht verstopten zich in putten die gecamoufleerd werden met gras, heide en varens. Ze werden maandenlang bijgestaan door de plaatselijke bevolking, waarbij grote risico's werden genomen. Ter ere daarvan is in 2003 dit monument onthuld.

Moe maar voldaan stapten we in de auto's en reden naar het pannenkoekenhuis Belveren, waar we onder het genot van een lekker bakje, wat nagekeuveld hebben, het was zoals ik hoorde weer een bijzonder mooie tocht.

Christ Grootzwagers

BIJENPLANT IN BEELD

Gewone bereklauw (*Heracleum sphondylium* L.)

Gewone bereklauw is een van de meest voorkomende soorten van de schermbloemenfamilie (*Umbelliferae*) in ons land. Het geslacht bereklauw (*Heracleum* L.) telt ongeveer zeventig soorten, verspreid over de gematigde gebieden van het noordelijk halfrond. Behalve de gewone bereklauw komt in ons land de reuzenbereklauw (*Heracleum mantegazzianum* Somm. & Lev.) in het wild voor.

Heracleum is afgeleid van *Hèraklès*, de Griekse halfgod die de geneeskraft van de plant ontdekt zou hebben. De afleiding kan ook betrekking hebben op de krachtige forse groei van de soorten van het geslacht.

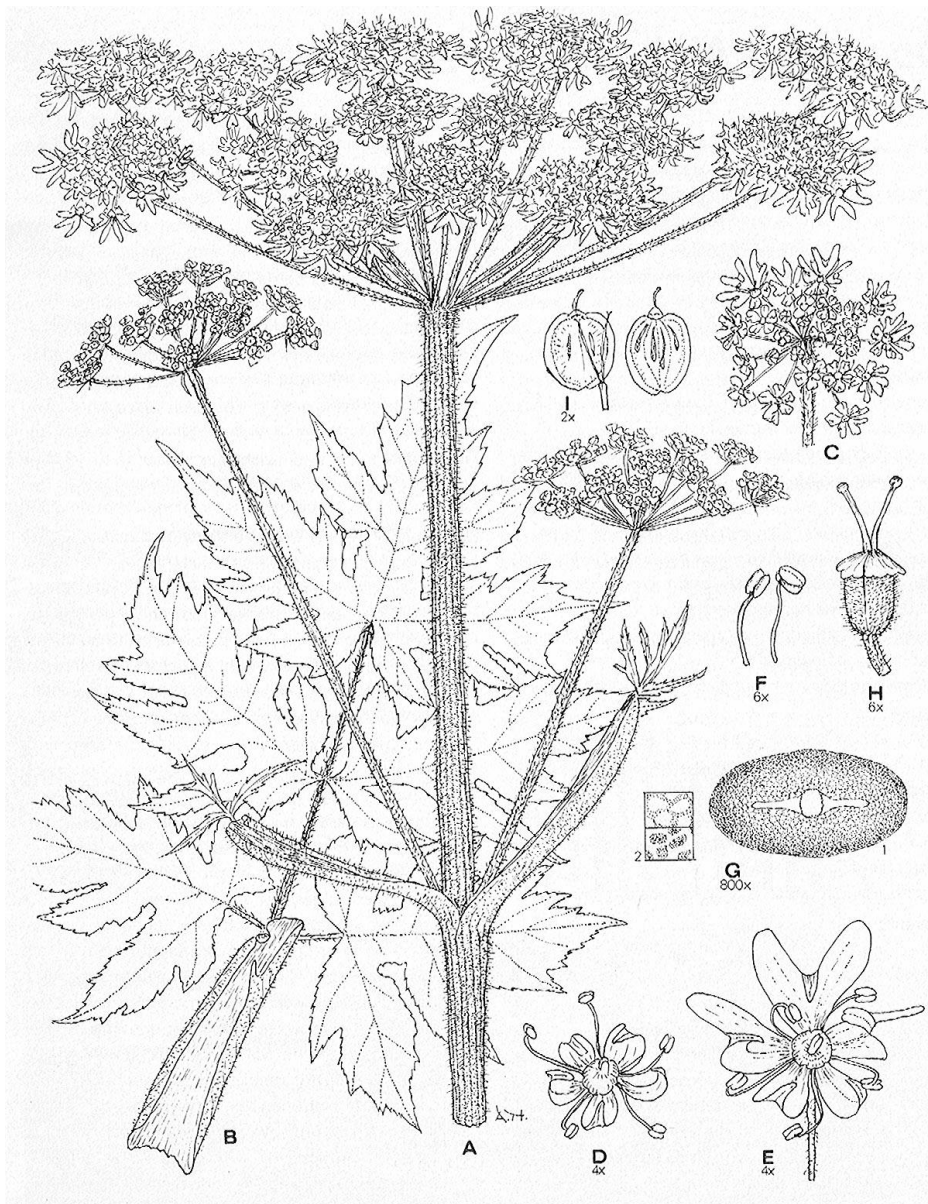
Onaangename geur

Gewone bereklauw is een tweejarige, soms ook overblijvende, plant met variabele bladeren. Onder aan de plant vormen ze een rozet en zijn handvormig gelobd. De stengelbladeren zijn geveerd en hebben een stengel, die aan het begin, of in zijn geheel, is verbreed tot een buikvormige bladschede. De plant heeft een onaangename geur. De bloemgeur roept associaties op met een koeienstal.

Verschillende bloemvormen

De bloei begint in juni en zet zich voort tot in de herfst. De bloemen staan in platte schermen aan het einde van de hoofdstengel en zijstengels die in de bladoksel staan. Een scherm is samengesteld uit kleine schermpjes, waarvan de stelen op één plaats samenkomen. De

Gewone bereklauw (*Heracleum sphondylium* L.)

A bloeiwijze; **B** stengelblad; **C** scherpje met verschillende bloemvormen; **D** bloem in het midden van een scherpje; **E** randbloem; **F** meeldraden; **G** stuifmeelkorrel: **1** equatoriaal, **2** korreloppervlak; **H** stampers; **I** vrucht.

bloemkelk is maar nauwelijks te zien, het is niet meer dan een smalle rand langs de bovenzijde van het vruchtbeginsel. De bloemkroon is wit

en bestaat uit vijf hartvormige blaadjes, die aan het eind een insnijding hebben. In het midden van de insnijding zit een naar binnen omgebogen lobje. Als we een schermpje van boven bezien, valt het op dat de bloemen in vorm verschillend zijn. In het midden zijn alle kroonbladeren even groot en gelijk van vorm. Dat is niet het geval bij de bloemen die aan de rand staan, en in het bijzonder die aan de buitenrand van het grote scherm. Daarvan zijn de kroonbladeren, die naar de rand van het scherm gericht zijn, groter. Ook de daarnaast staande zijn, zij het voor de helft, verder uitgegroeid dan de naar binnen gerichte kroonbladeren. Door de grotere randbloemen lijkt het schermpje groter en vallen alle schermpjes samen beter op voor bezoekende insecten. De meeldraden staan tussen de kroonbladeren. Op het vruchtbeginsel staan twee stijlen, die aan het begin kussenvormig zijn verbreed, het stijlknoppen. Hieruit komt de nectar naar buiten

In een schermpje komen eerst de buitenste bloemen in bloei. De meeldraden buigen achtereenvolgens naar buiten waarna de helmhokjes opengaan. Later gaan de stijlen verder uitgroeien en worden de stempels rijp als het stuifmeel is afgegeven en de meeldraden veelal zijn afgevallen. Door deze volgorde van ontwikkeling wordt kruisbestuiving in de hand gewerkt. Echter vormt zich ook zaad bij zelfbestuiving. De bloemen van het eindscherm zijn tweeslachtig. Aan de zijschermen vormen zich vaak mannelijke bloemen, dus met alleen meeldraden.

Bezoek van veel insecten

Door de open ligging van het nectarium komen er veel insectensoorten op de nectar af. Op de bloemen zijn maar liefst ca. 160 insectensoorten waargenomen. Een klein deel daarvan komt niet voor de nectar of het stuifmeel, maar gebruikt het bloemscherm als geschikte plaats om andere insecten te vangen.

Bijen verzamelen nectar en stuifmeel op de bloemen. De stuifmeelklompjes hebben een lichte bruinachtig gele kleur.

Winterstaander

Gewone bereklauw is een winterstaander. Dat wil zeggen dat de vruchten niet direct afvallen als het zaad rijp is, maar gedurende wel de gehele winter aan de plant verbonden kunnen blijven. Bij het rijpen van het zaad splitst de vrucht zich in tweeën op de scheiding van de hokken van het vruchtbeginsel. In iedere vruchthelft zit één zaad. De beide vruchthelften blijven aan de plant verbonden door een gevorkt steeltje, dat in feite het verlengde van de bloemsteel is. Op beide deel-

vruchten liggen aan weerszijden donkergekleurde strepen, oliestriemen genaamd. Dat zijn ruimten in de vruchtwand waarin stoffen zijn opgeslagen, die giftig zijn en de zaden bescherming geven tegen vogelvraat. De deelvruchten hebben een brede gevleugelde rand waardoor ze door de wind kunnen worden verspreid als ze bij stormachtig weer van de plant worden gerukt.

KEN EN GENIETERS OP STAP MET DE VOGELWERK GROEP.

Zaterdag 6 mei gingen we samen met de vogelwerkgroep op excursie naar natuurgebied Beleven ten westen van Reusel. Om 07.00 uur vertrokken we met 14 enthousiaste leden vanaf de parkeerplaats van sporthal de Salamander richting Reusel, waar we een kleine drie kwartier later de tocht begonnen.

Het Beleven (spreek uit: Bele-ven) is een natuurgebied ten westen van Reusel dat eigendom is van de Stichting Brabants Landschap. Het gebied is 174 ha groot. Het gebied vormde de bovenloop van de Belevensche Loop, die recent is omgelegd en bestond uit een reeks van met elkaar verbonden vennen die gebruikt werden als viskweekvijver. Dit werden weijers genoemd. In dit gebied kwam vanouds veel kwel voor en er waren gradiënten van voedselarm naar matig voedselrijk. In de in het Regionaal Historisch Archief Eindhoven bewaarde Reuselse moerboeken is te lezen dat er in het verleden turf is gestoken. Bij de herstelwerkzaamheden in de jaren 2007 en 2008 is aan de oostkant van het ven nog een laag hoogveen van maximaal 80 cm. dikte afgegraven. Tijdens het interbellum werd dit gebied ontgonnen en na de Tweede Wereldoorlog werden ontwateringssloten gegraven. Het oorspronkelijke Beleven werd een komvormige laagte. Wel bevonden zich in dit gebied nog onverharde zandpaden met brede bermen en ook waren er houtsingels waar geelgors en roodborsttapuit zich thuis voelden. Er waren ook veel weidevogels zoals grutto en Wulp te vinden. De oevers van de ontwateringssloten toonden nog relictten van de

vroegere plantenrijkdom zoals klokjesgentiaan. Voorts was de levend-barende hagedis er nog te vinden. Dit gebied werd in fasen aangekocht door de Stichting Brabants Landschap met de bedoeling de natuur weer zo veel mogelijk te herstellen. In 2007 werd de teeltlaag verwijderd om aldus het ven weer te herstellen. Ook de natte en droge heide zal worden hersteld en de ontwateringsmaatregelen zullen teniet worden gedaan. Er valt hier inderdaad veel te beleven, zeker als je vogelaar bent. Suskes Klompenpedje, inspirerend en creatief..... een prachtige wandeltocht gemaakt door Frans Lavrijsen.

Het begin van de tocht liep door een prachtig aangelegde kinderboerderij waar diverse dieren in een goed onderhouden gehouden werden en tussen die dieren met o.a.

ezels, alpaca's, varkens, pony's en schapen zagen we ook diverse vogels voorbij komen. Achtereenvolgens waren dat; fitis, witte kwikstaart, ekster, spreeuw, kievit, scholekster, kauw en houtduif. Langs akkerranden liepen we naar het natuurgebied, onderweg zagen we nog boerenzwaluw, witte kwikstaarten, huismussen, roodborst, koolmees en vink. Eenmaal aangekomen aan het begin van het gebied lagen daar vele grauwe ganzen in de weilanden. Aan de rand van de Belevensche Heide zagen we een tweetal grutto's en vloog een koppel wilde eenden op uit de sloot. Een aantal van ons zagen voor de eerste keer dit jaar de gierzwaluw overvliegen en we hoorden het typische geluid van de boompieper. Een groot gedeelte van Suskes klompenpedje loopt via een pad rondom het Beleven, aan de ene zijde de Belevensche heide en aan de andere kant het ven, met aan beide zijden op dit pad bomen en struiken. Er zijn een aantal doorkijkjes gecreëerd zodat je zicht op het ven hebt en iets verderop is een kijkscherm geplaatst.

Vanaf het eerste kijkpunt tot en met het kijkscherm hadden we de volgende soorten waargenomen; bergeenden, aalscholvers, slobbeenden, blauwe reigers, grote zilverreiger, meerkoeten, grote Canadese ganzen, krakeenden, kokmeeuwen, futen, wulpen, kuifeenden, lepel-
laar, tafeleenden, nijlganzen, oeverloper, en hadden we uitstekend zicht op tjiftjaf, fitis en zwartkop welke hun gezang goed lieten horen. Verder het pad volgend kwamen we bij een voorde (doorwaadbare plaats) aan en besloten toch maar het bruggetje te nemen en het pad aan de overkant langs de Belevensche loop te volgen.

We hoorden hem wel maar kregen hem niet te zien, het mannetje blauwborst. Wel zagen we de al zingend omhoog vliegende veldleeuwerik en een drietal roodborstta-
puiten. Aan het einde van dit pad zagen we nog een rietzanger en een waterhoen.

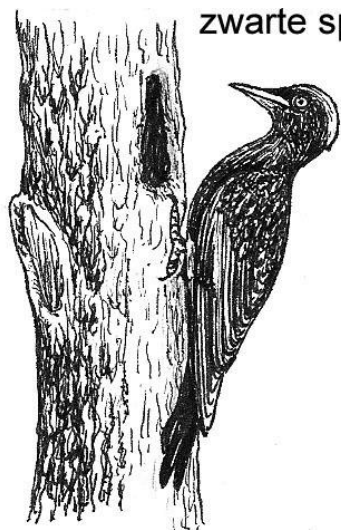
Vervolgens zagen we op de heide een wulp staan en werden we ont-
haald door het gezang en de vlucht van een boompieper. Onze wan-
deling vervolgend kwamen we onderweg nog een gaai tegen, hoorden we de boomkruiper maar zagen hem niet, namen we een grote bonte

specht waar en hadden we zicht op een volop zingende zwartkop welke door een aantal van ons op de gevoelige plaat werd vastge-
legd. We waren bijna bij de plek waar we onze meegebrachte koffie zouden gaan nuttigen toen we nog prachtig zicht hadden op een koppel gele

kwikstaarten; ook hoorden en zagen we de geelgors en vlogen pimpelmees, grasmus en merel voorbij.

zwarte specht

S.K.

Op onze rustplaats vloog nog een zwarte specht over, in de verte bidde een torenvalk en een in cirkels op de opstijgende warme lucht zwevende buizerd kwam voorbij. We vervolgden onze wandeling. We stonden even stil bij de bank welke ter nagedachtenis aan de initiatiefnemer van dit wandelpad is geplaatst en enkelen van ons hadden hier een kerkuil zien wegvliegen. We liepen nog een rondje rond het Groot Zwartven waar we buiten de al eerder waargenomen vogels nog een

witgatje, dodaars en tuinfluiter zagen. We waren bijna aan het einde van de wandeling en veel soorten namen we niet meer waar, buiten een grote bonte specht en de winterkoning, maar wat wil je we hebben deze wandeling maar liefst 57 vogelsoorten waargenomen. We sloten de wandeling af met een kop koffie met iets lekkers op het terras van

winterkoning

de "Hollandershoeve" vanwaar we onze wandeling gestart zijn. Eenieder weer bedankt voor de gezelligheid en samen hebben we weer veel geleerd van elkaars kennis, tot een volgend keer.

*Leo Reijnierse,
coördinator VWG
Ken en Geniet*